

Bahâr

hizmetinde çalışırken Meşrutiyet hareketlerine katıldı. Muzafferüddin Şah'ın ölümünün (1907) ardından çıkardığı *Horâsân* gazetesinde ilk milliyetçi şiirlerini yayımladı. 1910 yılında İran Demokrat Partisi (Hizb-i Demokrât-i İran) kurulunca bu partinin yayın organı niteliğindeki *Nevbahâr* gazetesini neşretmeye başladı. 1912'de meydana gelen siyasî çalkantılar sırasında gazete kapatılıp dokuz arkadaşı ile beraber Tahran'a sürülünce gazeteyi buraya nakletti. Bu arada birkaç defa milletvekili seçildi. 1917'den itibaren üç yıl süreyle yarı resmî *İrân* gazetesinin müdürlüğünü yaptı. Ferhengistân-ı İran'ın (İran Akademisi) dâimî üyeliğine seçildi. 1918 yılında, aralarında Abbas İkbâl-i Aştîyânî, Reşid-i Yâsemî, Ali Asgar Hikmet gibi edebiyatçıların da bulunduğu Dânişkede (ilim evi, fakülte) adlı edebî bir dernek kurdu. Bu dernek, eski nesir ve nazım kalıpları içinde yeni konuların işlenmesini savunan aynı adlı edebî bir dergi çıkarmaya başladı. Bu dergi, onun ölümünden sonra *Mecelle-i Dânişkede-i Edebiyyât* adıyla yıllarca yayın hayatını sürdürdü. Bahâr bir ara hükümet aleyhindeki sert yazılarından dolayı hapsedildi. Pehlevî hânedanının iş başına geçmesinden sonra siyasî hayatın çekilen Bahâr bir taraftan Tahran Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yaparken diğer taraftan da kendini ilmi çalışmalara verdi. Tahran'da vefat etti.

Bahâr günlük olayları, yeni meseleleri dilde aşırılığa kaçmadan, klasik şiir kalıbında anlatan bir şairdir. Melikü's-suarâ unvanını aldığı yıllarda yazdığı Horasan büyükleri ile din adamlarını öven kasidelerinde eski büyük kaside şairlerini taklit etmiş, Meşrutiyet hareketlerine katıldığı yıllardan sonraki şiirlerinde ise, eski şiirin kurallarından ayrılmamakla birlikte inkılâp, hürriyet, meşrutiyet ve vatan konularını işlemiştir. Genellikle kaside tarzında ve Horasan üslûbu (sebk-i

Horâsânî) ile şiirler yazmakla birlikte yeniliğe açık bir şair olan Bahâr yenilik taraftarı genç şairlerle de iş birliği yaptı. Mersiye, kahramanlık ve aşk şiirleriyle hiciv ve mizah tarzındaki şiirlerinde X-XI. yüzyıl şairlerinin üslûbundan faydalanmıştır.

Eserleri. Telif, tercüme, tenkitli basım ve derleme türünden çalışmaları bulunan Bahâr'ın belli başlı eserleri şunlardır: 1. *Dîvân* (I-II, Tahran 1335-1336 hş./1956-1957). 2. *Sebkşînsâfî yâ Târîh-i Te'avvur-i Negr-i Fârisî* (I-III, Tahran 1321 hş./1942). 3. *Târîh-i Te'avvur-i Şi'r-i Fârisî* (Meşhed 1334 hş./1955; Tahran 1342 hş./1963). Farsça nesir dilinin gelişim tarihinden başlayarak dönemler halinde dil ve edebiyatta meydana gelen değişim ve gelişmelerin örneklerle açıklandığı bu eser, edebiyat fakültelerinde doktora safhasında okutulmak üzere kaleme alınmıştır. 4. *Çehâr Hi'tâbe* (Tahran 1305 hş./1926). Bazı şiirlerini ihtiva etmektedir. 5. *Zindegânî-yi Mânî* (Tahran 1313 hş./1934). 6. *Risâle der Ahvâl-i Firdevsî* (İsfahan 1313 hş./1934). 7. *Risâle der Terceme ve Ahvâl-i Muhammed b. Cerîr-i Taberî* (Tahran, ts.). 8. *Târîh-i Muhtaşar-ı Ahzâb-ı Siyâsî ve İnkârâz-ı Kâcârîyye* (Tahran 1323-1325 hş./1944-1946). Bu eserde İran'da demokratik hareketlerin başlamasıyla birlikte kurulan siyasî partilerin tarihçesi ile Kaçar hânedanının çöküş sebepleri anlatılır. 9. *Destûr-i Zebân-i Fârisî* (Tahran 1329 hş./1950). Bediüzzamân Firûzanfer, Celâl-i Hümâi ve Reşid-i Yâsemî ile birlikte hazırladığı iki ciltlik Farsça dil bilgisi kitabıdır.

Bahâr'ın bunların dışında *Kenizân-ı Sefîd* adlı romanı, *Mîhr ve Peyâm-i Nevîn* dergilerinde yayımlanmış makalelerini ihtiva eden *Şi'r der İran* (Tahran 1333 hş./1954) adlı eseri ile "Nakkâşî ve Tehzîbkârî der İran", "Ha'tt u Zebân-ı Pehlevî der 'Âşr-ı Firdevsî", "Edebiyyât-ı Hind" ve "Âzgeşt-i Edebî" gibi önemli makaleleri de vardır. Ayrıca Orta Farsça (Pehlevî) ile yazılmış birkaç metni de *Terceme-i Çend Metn-i Pehlevî* (nşr. M. Gulbun, Tahran 1347 hş.) adıyla günümüz Farsça'sına çevirmiştir.

Metin Neşirleri. Melikü's-suarâ Feth Ali Sabâ-yi Kâşânî, *Gülşen-i Şabâ* (Tahran 1313 hş./1934); *Târîh-i Sîstân* (Tahran 1314 hş./1935); Baba Efdal, *Terceme-i Risâle-i Nefs* (Tahran 1316 hş./1937); *Mücmelü't-tevârîh ve'l-kışâş* (Tahran 1317 hş./1939); Avfî, *Cevâmî u'l-hikâyât ve levâmî u'r-rivâyât* (Tahran 1324

hş./1945); Bel'arnî, *Târîh*. Bu eser Bahâr'ın vefatından sonra M. Pervin Gunâbâdî tarafından neşredilmiştir (Tahran 1341 hş./1962).

BİBLİYOGRAFYA:

Dîvân-ı Eş'âr-ı Şadrevân Muhammed Taqî Bahâr, Tahran 1354 hş., Mukaddime, s. y-z; Muhammed-i Sadri Hâşimî, *Târîh-i Cerâ'id u Mecellât-ı İran*, İsfahan 1327-32 hş., I, 313; II, 98-99, 243-245; IV, 313-316; Muhammed-i İshâk, *Sûhanverân-ı İran der 'Âşr-ı Hâzır*, Delhi 1351, I, 358-403; Nîkûhimmet, *Zindegî-yi Âşâr-ı Bahâr*, Kirman 1334 hş./1955, I-II; Abdülhamîd-i İrfânî, *Şerh-i Ahvâl u Âşâr-ı Melikü's-su'arâ Bahâr*, Tahran 1335 hş.; Abdülhüseyn-i Zerrînkûb, *Bâ Kârân-ı Hulle*, Tahran 1343 hş., s. 309-324; a.mlf., "Şi'r-i Bahâr", *Sûhan*, sy. 8, Tahran 1336 hş./1957, s. 840-846; M. E. İslâmî Nedûşen, "Be-yâd-ı Dehumîn Sâl-i Der-güzeşt-i Melikü's-su'arâ Bahâr", *Peyâm-i Nevîn*, Tahran 1340 hş., s. 1-10; a.mlf., "Dehumîn Sâl-i Merg-i Bahâr", *Yağmâ*, sy. 14, Tahran 1340 hş., s. 145-152; Yahyâ Aryân-pûr, *Ez Şabâ tâ Nîmâ*, Tahran 1351 hş./1972, II, 123-137, 332-349; Muhammed-i İstîlâmî, *Ber-Ress-i Edebiyyât-ı İmrûz-ı İran*, Tahran 2535 şş., s. 180-181; a.mlf., *Bugünkü İran Edebiyatı Hakkında Bir İnceleme* (trc. Mehmet Kanar), Ankara 1981, s. 170-172; M. A. Sipânîlû, "Cevânî-yi Bahâr", *Naqd-i Âgâh*, Tahran 1363 hş./1984, s. 5-29; H. Hatîbî, "Sebk-i Eş'âr-ı Bahâr", *Yağmâ*, sy. 4, Tahran 1330 hş., s. 454-461, 496-500; M. B. Loraine, "A Memoir on the Life and Poetical Works of Maliku'l-Schu'arâ Bahâr", *IJMES*, III (1972), s. 140-168; a.mlf., "Bahâr in the Context of the Persian Constitutional Revolution", *Ir. S. V/2-3* (1972), s. 79-87; a.mlf. — J. Matîni, "Bahâr", *Elr*, III, 476-479; B. Nikitine, "Bahâr", *El²* (İng.), I, 918-919; Zühürüddin Ahmed, "Bahâr", *UDMI*, V, 112-116; DMF, I, 475-476.

MEHMET KANAR

BAHÂRİSTÂN

(بهارستان)

Abdurrahmân-ı Câmî'nin
(ö. 898/1492)

Farsça ahlâkî ve edebî eseri.

Câmî'nin 892'de (1478) Sa'dî'nin *Gülîstân*'ını örnek alarak yazdığı ve Sultan Hüseyin Baykara'ya ithaf ettiği *Bahâristân* tertip ve üslûp bakımından *Gülîstân*'a benzerse de muhteva açısından farklılıklar gösterir. Dil ve anlatım yönüyle daha sade olmakla birlikte onun kadar başarılı değildir. *Ravzatü'l-ahyâr ve tuhfetü'l-ebrâr* adıyla da anılan *Bahâristân*, yine *Gülîstân* gibi nesir-nazım karışımı bir eser olup bir mukaddime, sekiz bölüm (ravza) ve bir hâtimeden meydana gelir. Her bölümün başında konu tarif edildikten sonra bölümün özelliğine göre bu konular "hikâyet", "hikmet" veya "mütâyebe" alt başlıkları şeklinde

Bahâristân'ın XVI. yüzyılda istinsah edilen bir nüshasından minyatürlü bir sayfa (Oxford Bodleian Ktp., nr. 254, vr. 42*)

işlenir. Bu sekiz bölümde sırasıyla ünlü sûfilerin çeşitli konulardaki düşünce, söz ve davranışlarına, yöneticilerde bulunması gereken adalet ve insaf duygularına, cömertlik ve cömert kişilerin hallerine, aşk ve âşıkların vasıflarına, latife ve nüktelere, şiir ve şairlere, hayvan ağzından anlatılan hikâyelere ve onlardan alınması gerekli olan derslere yer verilir. Eğitici, öğretici ve eğlendirici özellikler taşıyan *Bahâristân* Osmanlı döneminde çok okunan birkaç Farsça eserden biridir.

Şiir hakkındaki kısa bir girişten sonra Rüdeki ile başlayıp Ali Şîr Nevâi ile sona eren yedinci bölümde belli başlı otuz dokuz Fars şairi hakkında verilen bilgiler bazan kısa da olsa çok değerlidir. Eserin alt başlıklarında yer alan konuları özetleyen ve şairi belirtilmeyen beyitler Câmi'ye aittir.

Bahâristân'ın Câmi'nin külliyyatı içerisinde veya ayrı olarak çok sayıda yazma nüshası bulunmaktadır. Eser ilk defa Mehmed Şâkir'in *Hediyyetü'l-irfân* adlı şerhiyle birlikte İstanbul'da basılmıştır (1252). Ayrıca başta İstanbul (1275, 1285) olmak üzere Viyana (metin ve Almanca

tercüme, 1846), Leknev (1870), Cavnûr (1914), Tahran (1308 hş.) ve diğer bazı yerlerde birçok defa basılmıştır. Son olarak Tahran Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde bulunan minyatürlü ve tehipli bir nüshasından İntişârât-i Yasâvî (Ferhengserâ) yayınları arasında bir baskısı daha yapılmıştır (Tahran 1360 hş./1982). Bazı Batı dillerine de çevrilen *Bahâristân*'ın şerhleri dışında ilk Türkçe tercümesi Mehmed Fevzi tarafından yapılmıştır (İstanbul 1327). Ayrıca eseri M. Nuri Gençosman (Ankara 1945) ve Rifat Bilge de (İstanbul 1970) tercüme etmişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Câmi, *Bahâristân*, İstanbul 1275; a.mlf., *Divân-ı Kâmil-i Câmi* (nşr. Hâşim Râzî), Tahran 1341 hş./1962, s. 297-298; A. J. Arberry, *Catalogue of the Library of the India Office*, London 1937, II/6, s. 65 vd.; a.mlf., *Classical Persian Literature*, London 1958, s. 430-432; Rypka, *HIL*, s. 287, 788; Ali Asgar Hikmet, *Câmi, Hayatı ve Eserleri* (trc. M. Nuri Gençosman), Ankara 1963, s. 228-229; Ahmed Gülçin-i Meânî, *Târîh-i Tezkirehâ-yı Fârsî*, Tahran 1350 hş./1971, II, 485-486; Cl. Huart, "Bahâristân", *IA*, II, 222; DMF, I, 476; M. Nazif Şahinoğlu, "Bahâristân", *İBA*, I, 301-302; G. M. Wickens, "Bahârestân", *Elr*, III, 479-480.

ÖMER OKUMUŞ

BAHARİYE MEVLEVİHÂNESİ

İstanbul Eyüp'te Halîç kıyısında
1874-1877 yılları arasında
inşa edilmiş ve günümüzde ortadan
kalkmış bulunan bir Mevlevî tekkesi.

Eyüp'te XX. yüzyıl başlarına kadar, yalılar ve sahilсарайlar ile dolu olan Bahariye kıyısında yer almaktaydı. İstanbul'daki Mevlevî âsitânelerinden biri olan tekke, Beşiktaş Mevlevîhânesi'nin yıkılması üzerine yaptırılmıştır. Çırağan Saray'ının inşası yüzünden 1867-1868'de

yıkılan Beşiktaş Mevlevîhânesi önce geçici olarak Fındıklı'da Karacehennem İbrâhim Paşa Konağı'na, 1870'te de Maçka sirtlarında yaptırılan ve Maçka Mevlevîhânesi olarak anılan yeni binaya taşındı. Burası da 1874'te bugün İstanbul Teknik Üniversitesi Maden Fakültesi olarak kullanılan kırsanın yapımı için tekrar yıkılınca, mevlvihânenin son postnişini Şeyh Hüseyin Fahreddin Dede, bu defa Eyüp'te 1874-1877 yılları arasında, Hatap Emîni Mustafa ve Hüseyin efendilerin yalılarının bahçesine daha sonra Bahariye Mevlevîhânesi adı verilen binayı tesis etti. Kuruluş safhasında Hüseyin Fahreddin Dede'nin mensup ve muhiblerinden birçok kimsenin, ayrıca inşaat devam ederken tahta çıkan II. Abdülhamid'in katkıları olduğu bilinmektedir. II. Abdülhamid mevlvihânenin kuruluşundan bir müddet sonra ayrıca ilk iki katı harem, üçüncü katı da selâmlık olarak kullanılmak üzere yirmi sekiz odalı bir meşrutahâne de yaptırmıştır. Değân hücreleri, somathâne, matbah-ı şerif, hamam, helâlâr ve harem mutfağının da bu sırada inşa edildiği anlaşılmaktadır.

İnşasının üzerinden çeyrek yüzyıl gibi oldukça kısa bir süre geçmiş olmasına rağmen Halîç kıyısının yoğun rutubeti yüzünden harap olan mevlvihâne, Mevlevî muhibbi Sultan Mehmed Reşad'ın delâletıyla Evkaf Nezâreti'nce 1910'da esaslı bir tamir ve tâdilâta tâbi tutulmuştur. Bu sırada semâhâne-türbe binası bütünüyle elden geçirilerek içinde birtakım değişiklikler yapılmış, Halîç'e bakan üst kat çıkmalarının ahşap payandaları iptal edilerek yerlerine aynı malzemedan sütunlar konmuş, zemin katı batı yönünde bulunan kadınlar mahfili üst kata taşınarak yeri "züvvâr maksûresi"ne katılmıştır. Öte yandan selâmlık - harem binasının selâmlığa ayrılan üçüncü katı iptal edilerek semâhâne-türbenin batısında tek katlı müstakil bir selâmlık inşa edilmiştir. Bu arada harem de elden geçirilmiş olduğu ve Halîç'e bakan pencerelerinin büyütüldüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca cümle kapısı ile yakınındaki mescid de bu tarihte inşa edilmiştir. Mevlevîhânenin tamamını içine alan bu ihya ameliyesinin, dönemin Evkaf Nezâreti inşaat ve tamirat müdürü olan Mimar Kemâleddin Bey tarafından idare edildiği, cümle kapısı ile mescidin bizzat kendisi tarafından tasarlandığı tahmin edilmektedir.

Bahariye Mevlevîhânesi Mescidi ve Hazîresi- Eyüp / İstanbul

